

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

*IMPACTUL SOCIAL AL MIGRAȚIEI PĂRINȚILOR ASUPRA COPIILOR
RĂMAȘI ACASĂ DIN JUDEȚUL BISTRIȚA NĂSĂUD*

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
Prof. dr. Petru Iluț

DOCTORAND:
Pop (căs. Irimia) Mariana

2014

Cuvinte cheie: avantaje și dezavantaje ale migrației, costul copilului, monoparentalitate „ascunsă”, migrație circulatorie, privațiuni afective, rolul rudelor, delincvență juvenilă, rezultate școlare, analiză multiperspectivală.

CUPRINSUL LUCRĂRII

Introducere

Cap. 1. DEZBATERI ȘI OPȚIUNI EPISTEMOLOGICE

- 1.1. Obiectul de studiu general și difuz
- 1.2. Paradigme multiple și (de multe ori doar aparent) divergente
- 1.3. Postmodernismul absolutist și contradicțiile sale
- 1.4. Relativismul epistemologic și contradicțiile sale inerente

Cap. 2. FAMILIA ȘI COPILĂRIA: CADRUL SOCIO-PSIHOLOGIC AL DEZVOLTĂRII FIINȚEI UMANE

- 2.1. Definirea familiei și caracteristici ale ei
- 2.2. Funcțiile familiei; ocrotirea părintească
 - 2.2.1. *Ocrotirea părintească: cadrul legislativ din România*
 - 2.2.2. *Obligațiile legale față de copii ale părinților plecați la muncă în străinătate*
 - 2.2.3. *Neglijarea copilului*
- 2.3. Perspective teoretice privind etapa copilăriei și a adolescenței
- 2.4. Socializarea ca proces psihosocial de internalizare a valorilor, învățare și integrare socială
 - 2.4.1. *Conceptualizarea procesului de socializare*
 - 2.4.2. *Etape și tipuri ale socializării*
 - 2.4.3. *Agenții socializării primare: teoretizări și studii*

Cap. 3. TEORII ALE MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE

- 3.1. Definirea și încadrarea conceptuală a fenomenului migratoriu
- 3.2. Nivele ale abordărilor migrației
- 3.3. Teorii majore ale migrației
 - 3.3.1. *Modelul factorilor push - pull*
 - 3.3.2. *Teorii neoclasice de tip economico-social: modelul alegerii raționale*
 - 3.3.3. *Teoriile capitalului uman și social*
 - 3.3.4. *Rețelele sociale: între perspectiva instituționalistă și cea a teoriilor capitalului social*
 - 3.3.5. *Teoria noii economii a migrației*
 - 3.3.6. *Teoria pieței duale a muncii*
 - 3.3.7. *Teoria dependenței sistemelor mondiale*
 - 3.3.8. *Perspectiva cauzalității cumulative*
 - 3.3.9. *Abordarea tranziției mobilității și spațiile sociale transnaționale*
 - 3.3.10. *Teoriile aculturației*
- 3.4. Discutarea abordărilor teoretice din perspectivă integrativă

Cap. 4. EVOLUȚII ALE MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ROMÂNEȘTI

Cap. 5. EFECTELE MIGRAȚIEI PĂRINȚILOR ASUPRA COPIILOR RĂMAȘI ACASĂ: CAZUL ROMÂNIEI

5.1. Familia în context migraționist

5.2. Emigrarea părinților români: consecințe asupra copiilor rămași acasă

5.2.1. Tablou statistic general

5.2.2. Cercetări naționale

Cap. 6. SITUAȚIA SOCIAL-ȘCOLARĂ A ELEVILOR AI CĂROR PĂRINȚI SUNT PLECAȚI LA MUNCĂ PESTE HOTARE (CERCETARE PROPRIE)

6.1. Clarificări metodologice

6.2. Situația și perspectiva elevilor

6.2.1. Situația părinților în funcție de anumiți parametri

6.2.2. Situația locuirii în timpul anului școlar

6.2.3. Comparații între copiii cu părinți plecați în străinătate și ceilalți copii, privind atitudini și comportamente socio-școlare

6.2.4. Comparații între situația socio-școlară a copiilor în funcție de locuirea în timpul anului școlar

6.3. Situația elevilor din perspectiva aparținătorilor

6.3.1. Situația părinților

6.3.2. Comparații între copiii cu părinți plecați în străinătate și ceilalți copii, pe baza afirmațiilor aparținătorilor

6.4. Prelucrări statistice la rezultatele chestionarului aplicat cadrelor didactice

6.4.1. Analize factoriale

6.4.2. Analize cluster

6.4.3. Propuneri pentru optimizarea situației copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate

Concluzii

Bibliografie

Anexe

Argument introductiv

Contextul românesc recent în care se desfășoară fenomenul migrației externe este de natură să îngrijoreze: atât la nivel macrosocial (structural, societal), cât și la nivel mezosocial (grupuri, comunități) și microsocal (familie, individ), migrația are efecte serioase, pe toate planurile. Pe lângă evidentele efecte pozitive (în special provocate de remitențele trimise în țară, dar și legate de importul de civilizație, piața calificărilor etc.), există și o gamă de consecințe negative, din care fac parte și cele legate de situația familiei, mai specific a copiilor care, de foarte multe ori, rămân acasă, atunci când unul sau ambii părinți pleacă la muncă peste hotare.

Migrația circulatorie, caracteristică ultimelor valuri de emigrare românească, este un fenomen relativ recent în istoria migrațiilor internaționale. Ea este o realitate constantă pentru numeroși copii ai căror părinți au statut de migrant temporar. Plecărilor și revenirile le afectează acestora echilibrul existențial pe mai multe planuri. Dintre aceste planuri, cel socio-școlar este dintre cele mai importante și vizibile.

Carențele legislative și faptul că societatea, prin resorturile ei formale și informale, nu face față eficient acestui fenomen, impun necesitatea unor analize și strategii serioase, pe termen mediu și lung, legate de situația copiilor cu părinți plecați la muncă peste hotare.

Demersul doctoral este construit pornind de la această nevoie, iar natura activității mele, precum și numeroasele familii de cunoștințe aflate în această situație, mi-au permis să investighez îndeaproape statutul copiilor și adolescenților cu părinți migranți. Cultura migrației este dominantă în anumite regiuni ale țării, iar județul Bistrița-Năsăud este și el ilustrativ pentru această efervescență migratorie, care este evidentă, directă și puternică, mai ales în mediul rural.

După ce, în capitolele teoretice ale lucrării, am abordat probleme de epistemologie socială, aspecte legate de familie, printre care funcțiile familiei contemporane și socializare, făcând apel și la studii relevante în această direcție, în următoarele capitole am descris evoluțiile statistice ale migrației de la noi, precum și cercetările realizate atât pe subiectul migrației în general, cât și pe cel al consecințelor acesteia asupra familiei și copiilor rămași acasă.

Cercetarea proprie este o încercare de triangulare a informațiilor de la protagoniștii principali ai scenei socio-școlare pe care performează copiii cu părinți plecați la muncă peste hotare, date colectate prin trei anchete de teren și interviuri: elevi, aparținători și cadre didactice.

În final, am dezvoltat, pe lângă concluzii, și câteva propuneri, în special pe baza rezultatelor, dar și cu trimitere la alte cercetări din țara noastră.

Capitolul 1. Dezbateri și opțiuni epistemologice

După încadrarea teoretică a ariei de studiu a sociologiei, se construiește o analiză teoretică a perspectivelor despre ea. Secțiunea „*Obiectul de studiu general și difuz al sociologiei*” pornește de la observația făcută de P. Iluț și M.S. Rusu (2013) în considerațiile lor despre obiectul de studiu problematic al sociologiei: „când e vorba de obiectul net specific al sociologiei, el apare abstract, vag definit și mai mult un deziderat – realitatea socială sui-generis; când intră în joc subiecte punctuale, ele sunt disputate cu alte discipline”. Subiectul tezei de doctorat, situația copiilor (a elevilor) ai căror părinți sunt plecați la muncă în străinătate este un exemplu elocvent în acest sens, producându-se deja chiar teze de doctorat nu doar în asistența socială, pedagogie, psihologie, ci și în disciplinele mai sus enumerate. Aici marea problemă este că sub deviza interdisciplinarității, apar nu de puține ori acte de impostorat, unde teoriile și metodele sociologiei sunt superficiale sau de-a dreptul incorect utilizate, iar sociologia are serioase atuuri teoretice și metodologice, ca știință fundamentală (Rotariu, 2013).

În sfera sociologiei, *paradigmele sunt multiple și (de multe ori doar aparent) divergente*. Multiparadigmaticitatea este o sursă majoră a crizei sociologice sau, oricum, a caracterului ei fragmentar, ce îngreunează avansul epistemologico-teoretic „...Avantajul conferit de caracterul social al demersului științific, care face posibil acțiuni concertate de cunoaștere, este anulat de sectarizarea disciplinei în fracțiuni opozante” (Iluț și Rusu, 2013, p. 93).

Cu privire tot la aplicarea modulară paradigmatică în descrierea și explicarea copilăriei, A. James, C. Jenks și A. Prout (2008) înșiruiesc ca principii binare de bază: universalism-particularism, local-global și continuitate-schimbare. Remarcăm aici două specificități importante: i) Se adaugă, de fapt, pe primul loc în enumerare, dihotomiilor agentivitate-structură și ii) Autorii sunt mai prudenți în a le contrasta, a le pune în opoziție. Dealtfel, încă din 1997, P. Iluț, folosind sintagma de „dublete conceptuale”, analizează complexe relații dintre pozițiile epistemologice de bază, dezvăluind că între ele există atât raporturi de opoziție, chiar de contradicție, dar și de complementaritate, de interferențe și suprapuneri de substanțialitate a conținutului. Astfel, se analizează dubletele: obiectiv - subiectiv (simbolic); global-local (macro-micro); universalism - contextualism (nomotetic-idiografic); teoretic (reflexiv) - empiric (concret); natural - provocat (artificial); emic (interior) - etic (exterior); cantitativ - calitativ (explicație-comprehensiune) (Iluț, 1997, pp. 24-41).

În sociologie și nu numai, *contradicțiile postmodernismului absolutist* își au originea în dese luări de poziție contradictorii, și nu doar din partea unor autori diferiți, dar chiar la unul și același autor, e adevărat în momente de timp diferite. O serioasă inconsecvență apare și la psihosociologul N.K. Denzin (1994) care în manifestul său calitativist se pronunță net împotriva pozitivismului, dar care, în același timp, îl caracterizează pe acesta ca „...un domeniu de sine

stătător. El transcede discipline, domenii și subiecte tematice”. În ciuda intensului amalgam epistemologic, P. Iluț și M.S. Rusu (2013, pp. 92-102) consideră că se poate vorbi de un decalog al ideilor esențiale promovate de postmoderniști, printre care sunt lansate zece postulate, printre care menționăm: postulatul proiectului iluminist, postulatul anti-funcționalism, anti-reprezentationalism și anti-realism, postulatul relativismului cognitiv, postulatul antiraționalist, postulatul anti-eurocentrismului etc.

Apar așadar numeroase *contradicții inerente relativismului epistemologic*. Dintre toate cele zece idei majore ale sociologiei postmoderniste pentru cercetarea propriu-zisă și acreditarea valorii sale epistemice și sociale, cea mai importantă este poziția față de adevăr, de validitatea lui, problemă care subsumează în mare măsură și mult invocata neutralitate axiologică. Astfel, reiese că postmodernismul și pilonul său central, relativismul epistemologic, sunt frecvent captive vaguității și inconsecvenței logicii de tip științific.

Însă „...fundătura epistemologică a postmodernismului sociologic poate fi evitată ... prin diluarea radicalismelor acestuia, elementele componente constructive ale criticii postmoderniste putând fi încorporate ... într-o paradigmă revizuită a postpozitivismului” (Iluț și Rusu, 2013, p. 109).

Capitolul 2. Familia și copilăria: cadrul socio-psihologic al dezvoltării ființei umane

Discuția despre *tradițional și modern* în societatea românească actuală, inclusiv în ceea ce privește familia, este una destul de consistentă din partea intelectualilor, dar și a marelui public. Unii incriminează că familia a rămas prea tradițională în raport cu vremurile noastre, alții se revoltă legat de marea ușurință cu care au fost abandonate valorile și cutumele tradiționale. Ar trebui avut în vedere că în societatea românească este prezentă încă familia tradițională, cel puțin ca mentalitate, că sunt foarte multe familii moderne și postmoderne sub toate aspectele, dar că cele mai multe familii sunt mixte sub aspectul tradițional-modern: în raporturile afective, în gospodărirea bunurilor, în modurile de rezidență. La accentuarea acestei stări, de fapt o contribuție crucială a adus-o migrația internă mai ales până în 1989, și după aceea migrația externă, în special cea circulatorie.

Capitolul inventariază apoi *funcțiile familiei*, accentuându-se rolul funcției economice (organizarea producției și a consumului), al funcției de solidaritate socio-afectivă, educative și de socializare în cadrul familiei.

O secțiune specială este alocată *ocrotirii părintești prin prisma cadrului legislativ din România*. Conceptul de ocrotire părintească l-a înlocuit, prin Legea nr. 272/2004, pe anacronicul „putere părintească”, care și etimologic arată că era vorba limpede de autoritatea părinților, în speță de puterea tatălui, fără a avea în vedere și drepturile copilului, interesul superior al acestuia.

După cum (deși indirect) rezultă și din cercetarea noastră, mentalitățile și practicile patriarhale nu pot fi depășite atât de repede, însă incontestabil și societatea românească se îndreaptă într-o direcție pozitivă pe această linie.

În continuare, sunt expuse și discutate ***obligățiile legale față de copiii ale părinților plecați la muncă în străinătate***. Situațiile în care ambii părinți sunt plecați la muncă peste hotare nu sunt puține în țara noastră. Acest fenomen a atins o scară socială, mai ales în anumite zone ale țării (cum ar fi câteva județe din nordul Moldovei). Literatura de specialitate arată cât de importante sunt politicile sociale și aparatul legislativ în reducerea numărului și gravității situațiilor de acest gen. Măsurile care se luau până în octombrie 2013 aveau la bază Legea 272/2004 privind protecția și promovarea drepturilor copilului, care nu lămură clar situația juridică a acestor copii. Modificarea și completarea acestei legi s-a realizat prin *Legea nr. 257/2013*, din 30 septembrie 2013. Potrivit noilor dispoziții, părinții care pleacă la muncă în străinătate și își lasă copiii acasă vor fi obligați să notifice plecarea cu mai mult de o lună înainte de plecare, și să desemneze o persoană care să se ocupe de întreținerea acestora, pe toată perioada absenței lor, fiind sancționați prin amendă dacă încalcă legea. Este nevoie de acordul (prin act oficial) acestui tutore. Reiese din cele de mai sus că limitele legislative au vulnerabilizat o parte a categoriei copiilor cu părinți plecați la muncă peste hotare, până la finalul anului 2013. Această lacună juridic-instituțională a condus la situații numeroase în care ocrotirea minorului aflat în astfel de situații nu era suficient monitorizată și stabilită, expunându-l la riscuri social-afective majore. Numeroase astfel de cazuri se află în evidențele Direcțiilor de Asistență Socială din întreaga țară, instituțiile de ocrotire a minorilor fiind depășite de acest fenomen. Din anul 2014, și alte prevederi sunt preconizate în reducerea riscurilor pentru minorii care nu cresc împreună cu părinții.

Neglijarea copilului este un fenomen care cuprinde numeroase forme, concrete și mai difuze: *neglijare fizică, neglijarea emoțională, neglijarea educațională*. Ea poate fi episodică sau cronică. Deloc întâmplător, toate aceste forme de neglijare sunt frecvent întâlnite în cazul familiilor cu copii care nu cresc în mod curent alături de ambii părinți (deseori nefiind prezent niciunul), în urma migrației în căutare de lucru peste hotare a părinților. Sunt descrise pe larg efectele neglijării (neurofiziologice, psihologice, sociale, economice). Am analizat și rolul rețelelor sociale ca forme de suport în dezvoltarea copiilor, prin prisma celor trei tipuri de modele de legături: stabile, deschise și cooperante; stabile, închise și retrase; instabile, deschise și ostile, similare unei familii „prizoniere” (Crittenden, apud Corsaro, 2008), fiind evidențiată asocierea între aceste modele și securitatea și atașamentul copilului.

În continuare, am realizat o trecere în revistă a ***perspectivelor teoretice privind etapa copilăriei și a adolescenței: perspectiva cursului vieții*** (Eder și Nenga, 2003; Tîrhaș, 2003);

perspectiva reproducerii sociale și culturale, inclusiv teoria transmiterii capitalului cultural (Giddens, 2000); *abordarea interpretativă* (Mead, 1934), precum și ***socializarea ca proces psihosocial de internalizare a valorilor, învățare și integrare socială***, unde sunt analizate nivelurile, tipurile, etapele, canalele și agenții socializării. În acest subcapitol, sunt inserate câteva studii relevante care analizează efectele diverșilor agenți ai socializării în cazul în care aceștia devin problematici (familie, școală și comunitate, grup de prieteni, colegi de clasă, mass-media, sexualitate) asupra dezvoltării copilului și adolescentului, cu accent pe conduitele deviante și delincvente ale acestora. Aici se filtrează rezultatele prin intermediul unor teorii consacrate: *teoria socializării în familie, teoria relațiilor sociale strânse, teoria învățării sociale, teoria constrângerii, teoria devianței culturale, teoria dezorganizării sociale, teoria constrângerii generale* dar și prin studii și teoretizări *genetico-behavioriste*, bazate pe *teoria potențialului antisocial cognitiv integrat* și *teoria modelului dezvoltării sociale sau cultura sărăciei*. Se discută și despre strategiile metodologice și analitice folosite pentru izolarea variabilelor care pot explica direcția prioritară în care se manifestă două elemente centrale în studiul cauzal: efectului familiei asupra copilului, respectiv cel al copilului asupra familiei.

Capitolul 3. Teorii ale migrației internaționale

În ultimele două decenii, ne aflăm în „noua epocă a migrațiilor”, unde apar și se extind patru fenomene majore întrepătrunse la nivel global: volumul și extinderea fenomenelor migratorii; schimbări la nivelul diversificării și dinamicii migrației contemporane; dependența de migrație și problemele generate de imigranți și migrație; intensificarea procesului de globalizare și restructurare a economiei globale (Horváth și Anghel, 2009, pp. 14-17).

Clasificările mișcărilor migratorii sunt numeroase, fapt datorat numeroaselor criterii. Acestea urmăresc nivelul de analiză (de la microsocioal și mezosocioal, la macrosocioal), distanța, numărul participanților la deplasare, durata, motivația, proveniența migranților, adaptarea și aculturația acestora etc. Există însă și numeroase particularizări care delimitează tipologiile migrației. Teoriile clasice, neoclasice, structurale, ale rețelelor sociale, viziunea aculturativă și abordările unificatoare sunt pe larg expuse în acest capitol.

Capitolul expune principalele teorii care delimitează fenomenul, pe mai multe nivele de interpretare și analiză, precum și ca bază a modelelor de măsurare și studiere a migrației internaționale. În funcție de domenii, avem diverse orientări teoretice, astfel: a) În ***sociologie și demografie***: teoria capitalului uman; teoria factorilor push-pull; teoria rețelelor sociale; teoria spațiilor transnaționale; b) În ***economie***: teoria clasică; teoria neoclastică (inclusiv modelul alegerii raționale); teoria dualismului pieței; teoria noua economie a migrației. La intersecția acestor domenii, se află câteva teorii specifice, cum ar fi teoria cauzalității cumulative, teoria

instituțională și teoria sistemelor mondiale; c) În **geografie**: modele gravitaționale (clasice), urmate de mai recenta teorie a tranziției mobilității; d) Cele mai recente, aflate în consens cu dinamica migrației contemporane, sunt **abordările teoretice unificatoare**: teoria sistemelor de migrație și abordarea multidisciplinară.

În esență, pentru fenomenul migrației în lumea contemporană globală, sunt relevante concluziile elaborate de Massey (2004), care afirmă că azi este necesară o teorie integrativă în abordarea migrației. În acest sens, o perspectivă validă ar trebui să aibă în vedere următoarele: a) analiza factorilor structurali care determină emigrația din statele mai puțin dezvoltate; b) analiza factorilor structurali care atrag emigranții în statele dezvoltate; c) analiza motivațiilor, scopurilor și aspirațiilor indivizilor care răspund acestor factori structurali, devenind migranți internaționali; d) analiza structurilor sociale și economice care se dezvoltă pentru a conecta zonele de emigrație cu cele de imigrație (p. 2). Se propune astfel abordarea complexă, prin combinarea factorilor de natură economică, politică, socială și psihologică, cu „tranziția migrației” și cu efectul „durata șederii”. Ca rezultat al dezvoltării socio-economice și al proceselor de integrare, migrația cunoaște azi numeroase forme. Deși dificil de operaționalizat, sunt autori care susțin necesitatea adaptării perspectivelor teoretice la noile realități globale în perimetrul dinamicii migrației: noile forme de migrație (temporară, circulatorie pentru muncă, plecarea pensionarilor, feminizarea categoriilor migrante, scurgerea creierelor etc.) solicitând noi arii de studiu, pe nivele de analiză (Portes și De Wind, 2007).

Capitolul 4. Evoluții ale migrației internaționale românești

Așa cum arată datele statistice și studiile din țara noastră, efectele migrației internaționale a românilor sunt complexe și corelate între ele, atât pe plan demografic (spor natural negativ asociat cu plecarea celor tineri are ca efect creșterea ratei dependenței, depopularea și îmbătrânirea populației în anumite zone ale țării, în mediul rural cu precădere), cât și economic (îrosirea de forță de muncă calificată și a persoanelor cu studii superioare) și, în consecință, și pe plan social-cultural și familial.

Sunt expuse principalele tendințe migratorii din ultimele decenii, cu accent pe evoluția ultimilor cinci ani. Am folosit date statistice (INS 2007-2013 – www.insse.ro; Raportul UNICEF *Sprijinirea copiilor invizibili* din anul 2012) sondaje (*Ancheta forței de muncă în gospodării* - AMIGO - date INS; Barometrul de Opinie Publică; European Commission, 2010; Eurostat - *Labor Force Survey*, 2013; sondaje *IREC* 2012, 2013) și studii (Alexe, Horváth, Noica și Radu, 2012; Cucuruzan, 2008; Horváth, 2009; Larionescu, 2012; Nițulescu, Oancea și Tănase, 2007; Potot, 2003; Sandu, 2006; Sandu și Alexandru, 2009; Sandu et al., 2004; Șerban, 2011; Șerban și Toth, 2007; Ulrich, Bojincă, Stănciugelu și Mihăilă / Fundația Soros România, 2011 etc.)

Concluzia acest capitol, idee de altfel susținută de numeroși specialiști, este că apare necesitatea analizei profunde și combinate a efectelor pozitive și negative ale migrației la nivel individual, familial și comunitar. La nivel individual, emigrarea economică, chiar dacă este temporară, pentru muncă și în același timp circulatorie, a produs rezultate pozitive pentru familii, gospodării, societate, în privința veniturilor, specializării și modernizării capitalului uman și contribuțiilor din sfera mentalității. Aceasta corespunde explicațiilor *noii economii a migrației* (Stark, 1999), nivelul de analiză presupus de această teorie fiind migrația la nivel micro (gospodăria ca unitate de analiză). Prin această viziune, migrația apare ca forța generatoare de oportunități, în schimbarea de la producția agricolă de subzistență, familială, la cea aducătoare de venituri și generatoare de consum. Rezultatul este obținerea unei plase de siguranță dinspre cel plecat spre familie, care apără gospodăria de insecuritatea unei surse de venit unice. Validitatea acestei teorii este confirmată pentru mediul rural românesc, fiind confirmat de studiile de profil. Apoi, migrația nu conduce la independență individuală (mai ales în mediul rural, cu puternice legături de familie și comunitare), ci solidifică relația de interdependență dintre migrant și familia sa. În primul rând, se evidențiază riscurile privind siguranța și cantumul veniturilor, ceea ce stimulează migrația, iar în al doilea rând apare o relație pozitivă între sărăcia extremă (cronică) a familiei și șansele reduse ale membrilor acesteia de a emigra. Am insistat asupra faptului că strategiile de supraviețuire prin emigrație, mai ales plecarea peste hotare a celor de la sate, sunt orientate spre evitarea riscului de sărăcie a gospodăriei / familiei, a insistenței în identificarea unor soluții de ridicare a nivelului de trai pentru întreaga familie, eventual rețea.

Ca efecte negative, se pot lua în calcul pierderea capitalului uman pentru țara de origine, deficitul de forță de muncă pe anumite ramuri economice, fenomenul brain drain și brain waste, disrupțiile maritale, efectele asupra copilului, importul unor tipuri de infracționalitate. Rezolvarea acestor disfuncționalități și dezechilibre se poate face prin migrația de revenire, politici de imigrare canalizată pe nevoi, strategii de orientare și formare profesională și inserarea pe piața națională a forței de muncă.

Capitolul 5. Efectele migrației părinților asupra copiilor rămași acasă: cazul României

O primă secțiune a capitolului analizează *familia în context migraționist*. Prin prisma funcțiilor familiei, dintre care se evidențiază dimensiunea economică și cea de socializare în familie, se discută, pe baza rezultatelor unor analize riguroase ale specialiștilor, consecințele migrației pe diverse planuri asupra copiilor și altor membri ai familiei. În funcție de modalitățile de emigrare, tipul de angajare, caracterul temporar sau definitiv al emigrării, sunt puse în lumină multiplele motivații ale migrației – dislocări de populație din motive politice (război) sau

economice (crize ale resurselor sau financiare) – cât și procese similare de integrare în noua țară (uneori grevate de discriminare, excluziune și formarea comunităților etnice pentru asigurarea suportului economic mutual și social, dar și identificarea unor nișe de schimb de bunuri și servicii cu populația nativă). Se punctează ideea că cercetarea și politicile privind imigrația trebuie să țină seama de importantul rol al familiei în dinamica și elementele constitutive ale acestui fenomen.

A doua secțiune este dedicată **consecințelor emigrării părinților români asupra copiilor rămași acasă**. După o descriere a tendințelor statistice recente, de unde reținem că în noiembrie 2013, erau oficial înregistrați peste 82.464 de copiii rămași fără unul sau ambii părinți în urma plecării acestora la muncă în străinătate (comunicarea ANPDC - Agenția Națională de Protecție a Drepturilor Copilului). Dintre aceștia, 26.406 sunt copii care provin din familii în care ambii părinți sunt plecați la muncă în străinătate, 47.154 sunt copii care provin din familii în care un părinte este plecat la muncă în străinătate și 8.904 sunt copii care provin din familii în care unicul susținător este plecat la muncă în străinătate. Cei mai mulți copii rămași fără unul sau ambii părinți în urma emigrării apar în regiunea de Nord-Est, unde se află peste 30.000 de cazuri. În Sud-Est sunt înregistrați 12.800, iar în Nord-Vest aproape 10.000. Pe județe, cei mai mulți se aflau în județul Suceava (8.500 de situații). În pofida datelor oficiale, în prezent, nu se cunoaște cu exactitate numărul exact al copiilor rămași acasă în urma plecării unuia sau ambilor părinți în străinătate pentru perioade lungi de timp. Deși autoritățile administrației publice locale și centrale depun eforturi în vederea determinării cifrei concrete, dimensiunea reală a acestui fenomen rămâne incertă.

Sunt apoi detaliate rezultatele unor studii naționale pe această temă: Organizația Salvați Copiii - „Impactul migrației părinților asupra copiilor rămași acasă”, 2007; Fundația Soros România - „Efectele migrației: copiii rămași acasă”, 2007 și „Efectele migrației: copiii rămași acasă. Riscuri și soluții”, 2008; Asociația Alternative Sociale - „Singur Acasă”, 2007; coordonator Gabriela Irimiescu; UNICEF, Gallup România, Asociația Alternative Sociale - „Analiză la nivel național asupra fenomenului copiilor rămași acasă prin plecarea părinților la muncă în străinătate” - 2008; Universitatea Dunărea de Jos din Galați - „Problemele copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate”, 2007 (coordonator: Viorel Rotilă); Manuela Sofia Stănculescu (coord.), Monica Marin, Alina Popp - „Copil în România. O diagnoză multidimensională” - 2012.

Principalele concluzii detașate punctează existența unor fenomene majore care afectează copiii din societatea românească marcată de migrație: problemele de readaptare și integrare socială, deteriorarea relației copilului cu părintele rămas acasă, monoparentalitatea „ascunsă”, „foamea ascunsă”, „dubla morbiditate”, practici ale gospodăriilor ce pun în pericol dezvoltarea

sănătoasă a copiilor etc. Pe fondul privării afective, copiii se pot confrunta cu următoarele probleme: supraîncărcare cu sarcini: preluarea responsabilităților de adult; neglijare fizică și emoțională; vulnerabilitate la abuzuri fizice, psihice, sexuale, exploatare prin muncă, trafic de copii și prostituție; deteriorarea conduitei școlare/abandon școlar; debutul precoce al vieții sexuale; aderarea la grupuri cu comportamente pre- și delincvenționale; consum de droguri și plante etnobotanice etc. Unele studii propun și soluții pe linia politicilor sociale, consilieri psihologică a copiilor și strategii de informare și consiliere a părinților etc. O parte din aceste idei au fost reluate și adaptate la rezultatele studiului propriu.

Capitolul. 6. Situația social-școlară a elevilor ai căror părinți sunt plecați la muncă peste hotare (cercetare proprie)

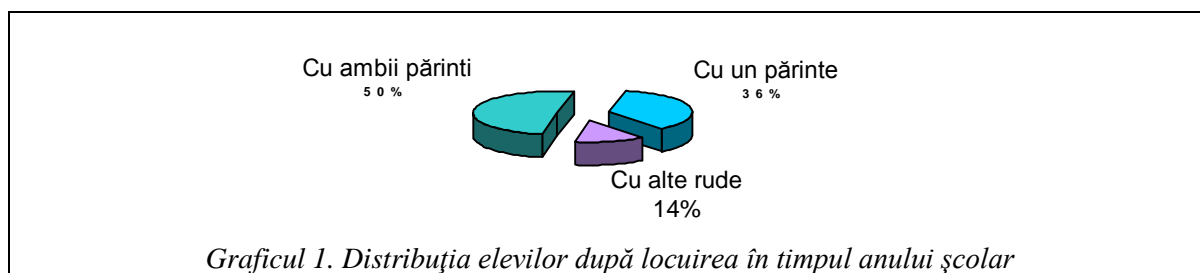
Având în vedere faptul că, „copiii cu părinți plecați la muncă peste hotare” ca temă de cercetare, este un subiect de dată recentă, cercetarea avut un caracter explorator. Plecarea părinților departe de copiii lor este rezultatul, de multe ori, al unor constrângeri structurale ce țin de sărăcie, practicile comunităților, rețeaua socială și alte instituții (*abordarea structurală*). Pe de altă parte, copiii sunt agenți activi, capabili să înțeleagă lumea în care trăiesc și să-și negocieze propriul statut și atitudine față de absența unuia sau ambilor părinți (*perspectiva interacționistă*).

Obiectivul principal a fost *impactul social plecării la muncă în străinătate a părinților asupra copiilor*. Instrumentele de cercetare utilizate (chestionare) au operaționalizat acest obiectiv prin întrebări grupate în jurul următoarelor dimensiuni mai importante: cu cine locuiește copilul în timpul anului școlar; notele la școală (rezultate școlare); petrecerea timpului liber; problemele cu care se confruntă (inclusiv fumatul). Populația de elevi, profesori și părinți/aparținători a fost selectată din școli rurale și semi-rurale din județul Bistrița-Năsăud, prin recurgerea la ceea ce mai nou se numește în literatura de specialitate eșantioane convenționale, adică alegerea unor loturi diverse pentru categoria acută în vedere (mediul rural). Elevii au fost selectați de la școlile generale au fost selectate din localitățile Leșu, Măgura Ilvei, Tiha Bârgăului, Mureșenii Bârgăului, și din liceul tehnologic din Spermezeu.

Cele trei eșantioane de subiecți au fost distribuite astfel: *168 de elevi, 99 de aparținători și 76 de profesori* care sunt din aceleași localități cu elevii.

Situația și perspectiva elevilor. La populația cercetată de noi, în comparație cu media pe țară, de aproximativ 25%-30%, apare o rată mai mare a părinților plecați (peste 40% din copii având plecați tatăl, mama sau amândoi). Procentual, zona rurală a județului Bistrița se aseamănă cu cea a Moldovei la capitolul membri ai familiilor care sunt plecați peste hotare. Astfel, raportul părinților plecați / rămași acasă ne arată că în județele mai puțin dezvoltate economic, plecarea este mai masivă.

Situația locuirii în timpul anului școlar. Din graficul de mai jos se poate vedea că situația locuirii cu ambii părinți în timpul anului școlar, este întâlnită la cei mai mulți dintre elevi, cumulând jumătate din totalul acestora:

Famiiliile din satele investigate se confruntă cu *migrația circulatorie, temporară* a membrilor gospodăriei. Faptul că mai mult de o treime dintre elevi stau cu un singur părinte pe perioada școlii este însă relevant pentru profilul elevilor din aceste școli din mediul rural și pentru atmosfera de tip „cultură a migrației” care există în zonă (vezi și Cucuruzan, 2008; Diminescu, 2003). Apoi, o parte dintre copii se confruntă cu *diverse situații familiale*, cum ar fi familia monoparentală rezultată din divorț, abandon sau deces, plecarea unui părinte la lucru în altă localitate din țară.

Comparații între copiii cu părinți plecați în străinătate și ceilalți copii, privind atitudini și comportamente socio-școlare. La itemii care au privit diversele probleme de ordin școlar am introdus următoarele situații: *sanctiunea disciplinară, nota scăzută la purtare, chiulul de la școală.*

Tabel 1. Numărul și ponderea elevilor aflați în diferite situații, pe categorii de părinți plecați în străinătate

În anul școlar anterior ...	Părinți plecați la lucru în străinătate				Total	Prag de semnificație
	Nu	Tata	Mama	Ambii		
... a fost sancționat disciplinar	47 49,5	15 39,5	8 40,0	9 60,0	79 47,0	0,474
... a avut nota scăzută la purtare	5 5,3	2 5,3	1 5,0	2 13,3	10 6,0	0,658
... a chiulit de la școală	37 38,9	17 44,7	5 25,0	9 60,0	68 40,5	0,192
Total	95 100,0	38 100,0	20 100,0	15 100,0	168 100,0	

La itemul „chiulul de la școală”, unde avem un număr mult mai mare de cazuri, apar diferențe semnificative (cei mai mulți care procedează astfel, fiind dintre cei ai căror părinți sunt ambii

plecați - 9 copii, adică 60% din lotul celor cu ambii părinți lipsind -, urmați de cei ai căror tați sunt plecați – 17, adică 44,7%):

În cazul celor care au ambii părinți plecați, nu doar față de cei ai căror părinți nu sunt plecați, dar chiar față de situațiile unde doar unul din părinți lipsește, datele noastre sunt în concordanță cu alte cercetări empirice și cu prezumțiile teoretice care susțin că mai cu seamă în ceea ce privește supravegherea copiilor, lipsa ambilor părinți este puternic resimțită (vezi Lazăr și Grigoraș, 2011).

Alte studii însă (Stănculescu et al., 2012), nuanțând problema, arată că rezultatele școlare se corelează puternic mai ales cu sărăcia gospodăriilor, în așa fel încât, chiar dacă ambii părinți sunt lângă copiii lor, în caz de sărăcie severă, rezultatele școlare ale acestora sunt în medie mai slabe decât ale elevilor cu unul sau ambii părinți emigrați pentru muncă, și lăsați în grija rudelor. Așadar, rezultatul nostru nu poate confirma o asociere directă între migrarea părinților, chiulul de la școală și rezultatele școlare, dar poate confirma că lipsa părinților din perimetrul gospodăriei face ca evitarea școlii să fie mai frecvent întâlnită, respectiv că are potențialul real de a afecta, influența, rezultatele școlare.

În eșantionul nostru „notele mici” nu par să constituie o problemă deosebită pentru elevii cu părinți emigrați, în comparație cu cei care au părinții acasă, dimpotrivă, în schimb prețuiesc destul de mult calitatea relațiilor cu prietenii, mai ales cei care au ambii părinți plecați.

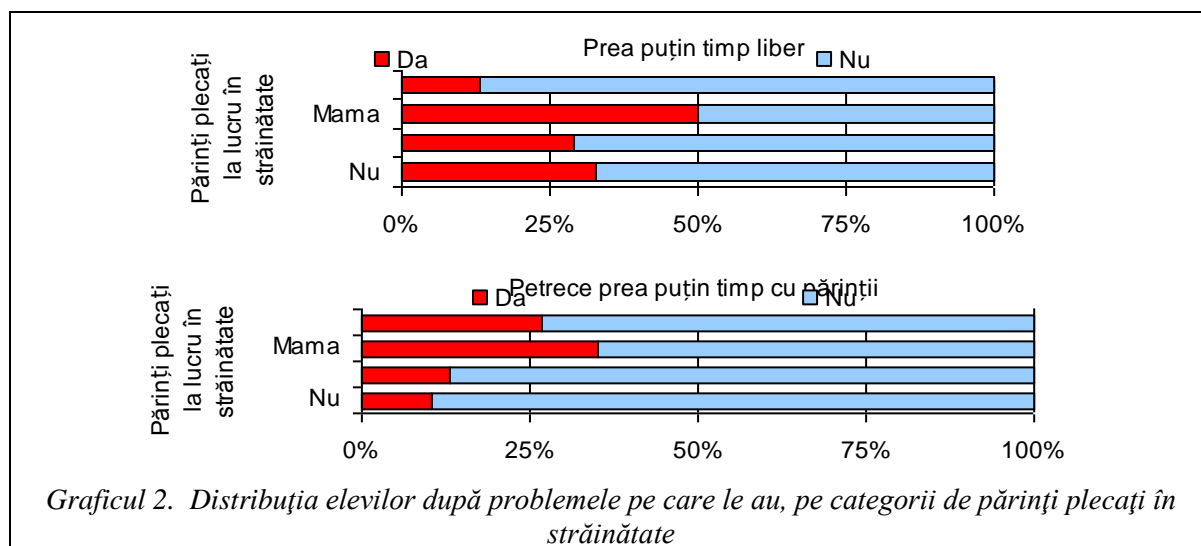
O altă chestiune importantă în contextul emigrării parentale este cea a *succesului școlar*. Problema controlului parental cvasi-absent se pune în cazul chiulului, și parțial, și privind notele de la școală, atunci când lipsesc ambii părinți sau doar tatăl, fapt de altfel confirmat și de directorii de școală intervievați, respectiv de viceprimari. Așa cum s-a constatat la itemii anteriori, asupra notelor efectul nu este clar, cel puțin nu e unul direct.

Toate rezultatele de mai sus sunt în consens cu studiile din ultimii ani, care indică existența, în rândul acestor copii, a unor probleme legate de: frecvența și îndeplinirea activităților școlare; creșterea responsabilităților ce le revin copiilor din mediul rural; schimbarea aspectului fizic, absenteism și abandon școlar, probabilitate crescută de a comite infracțiuni etc. Însă la itemul „succes școlar” (premiu, participare la olimpiade), efectul lipsei părinților este mult mai accentuat decât în cazul rezultatelor școlare obișnuite. Din nou, *lipsa controlului parental* are un cuvânt de spus, dar și *motivația mai scăzută* de a „demonstra” calități extrașcolare este, probabil, mai redusă în absența părinților. Este foarte posibil ca și *orientarea spre bani prin muncă*, pe care o imprimă familiile cu membri migranți, să aibă un efect suplimentar în această situație.

Proportional cu lipsa atenției parentale, întâlnim mai frecvent *comportamente de risc*. E îngrijorător că toate categoriile de copii declară că au băut alcool în proporție de peste 30%. Cel mai mare număr de copii care au încercat să bea apare la cei cărora le lipsesc ambii părinți,

urmați de cei care au mama plecată și apoi cei cu tatăl plecat. Legat de fumat, proporțiile diferențiatore se păstrează.

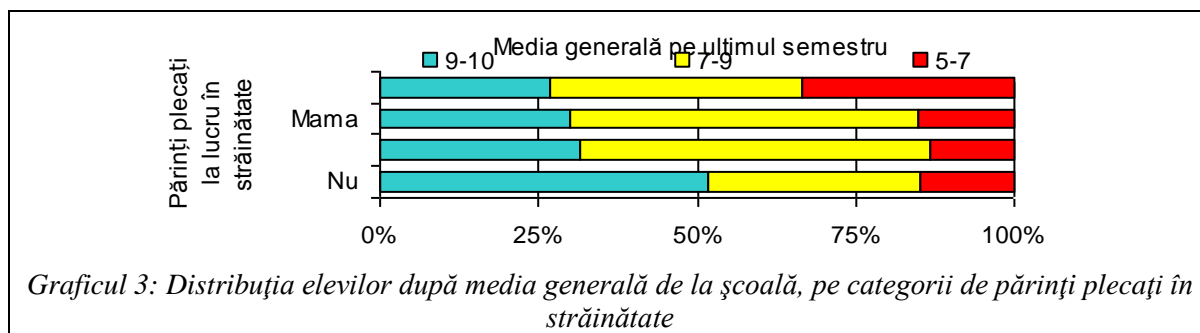
Întrebarea care vizează *diverse probleme pe care le declară elevii* cuprinde o serie de elemente: prea puțin timp liber, note proaste la școală, percepția că sarcinile școlare sunt prea numeroase, timpul petrecut cu părinții. Diferențele mai relevante între două dintre probleme sunt evidențiate grafic mai jos:

Graficul 2. Distribuția elevilor după problemele pe care le au, pe categorii de părinți plecați în străinătate

Avem, deci, în primul rând, percepția copilului, deloc falsă, că „timpul petrecut cu părinții” este insuficient, mai ales atunci când este plecată mama, urmată de categoria copiilor care nu au părinți plecați, și care e probabil să fie implicați în mai multe activități extrașcolare. „Timpul liber” prea puțin este și el perceput ca fiind prea redus, și din nou elementul critic este absența mamei. Aici trebuie avut în vedere că realitatea, mai ales în mediul rural, este una tristă. O serie de studii din țara noastră din ultimii 5 ani arată că, pentru mediul rural, dar și în unele gospodării din cel urban, plecarea unuia sau a ambilor părinți la muncă peste hotare se asociază cu o supraîncărcare cu sarcini a copiilor rămași acasă. Aceste sarcini sunt de regulă ale femeilor, iar îndeplinirea lor de către copiii care rămân doar cu tatăl sau în grija bunicilor, nu este de neglijat, intrând chiar în sfera muncilor copiilor (Corsaro, 2008).

Însă în privința *rezultatelor școlare efective*, traduse în „media generală a elevilor”, acestea scad în directă relație cu absența părinților. Chiar dacă diferența este slab semnificativă statistic ($p = 0,070$), ea este relevantă: o treime dintre elevii care au ambii părinți emigrați la muncă, au medii mici (între 5 și 6,99), față de doar 14,7% dintre cei care nu au părinți plecați în străinătate:

Mai reiese că „schimbarea” este dorită mai puțin de către cei care au ambii părinți plecați în străinătate (mai mult de jumătate), în schimb cei care nu au părinți plecați, își doresc o serie de schimbări, printre care apar mai importante: învățătura, relațiile mai bune, infrastructura școlară. Apoi, cei care au doar tatăl plecat, își doresc aceleași lucruri, în aceeași ierarhie, dar în număr mai mic, urmați de cei a căror mamă este plecată. Această carență în dorințele de schimbare, poate însemna două lucruri: fie într-adevăr copiii din familiile de emigranți sunt mulțumiți de viața pe care o duc, fie nu au aspirații, motivații, interes pentru mediul școlar și social din țară. Acest fenomen se asociază parțial și absenței părinților pe fondul depresiei „de abandon”.

Înclin să creditez a doua idee, date fiind și concluziile la care au ajuns câteva studii privind copiii cu părinți plecați din țară. Lipsa relației cu părinții s-a dovedit a avea efecte de izolare, depresie, lipsa interesului, scăderea încrederii în sine, scăderea rezultatelor școlare, absentismul și chiar abandonul școlar, lipsa implicării și participării la acțiuni extra-școlare, unii dezvoltând și comportamente și atitudini indezirabile social (delincvente).

În funcție de *tipul de locuire* (ambii părinți, un părinte, alte rude) se constată că diferențele semnificative privind problemele semnalate de elevi este „timpul insuficient petrecut cu părinții”, unde evident, se grupează cei care stau cu alte rude în timpul anului școlar. Cei care stau cu ambii părinți consideră într-o mai mică măsură că au prea multe teme față de ceilalți, iar „timpul liber” pare să le fie suficient elevilor care stau cu alte rude, dar nu și celor care au rămas cu un singur părinte (preluarea responsabilităților părintelui absent, ajutor în gospodăria părintească).

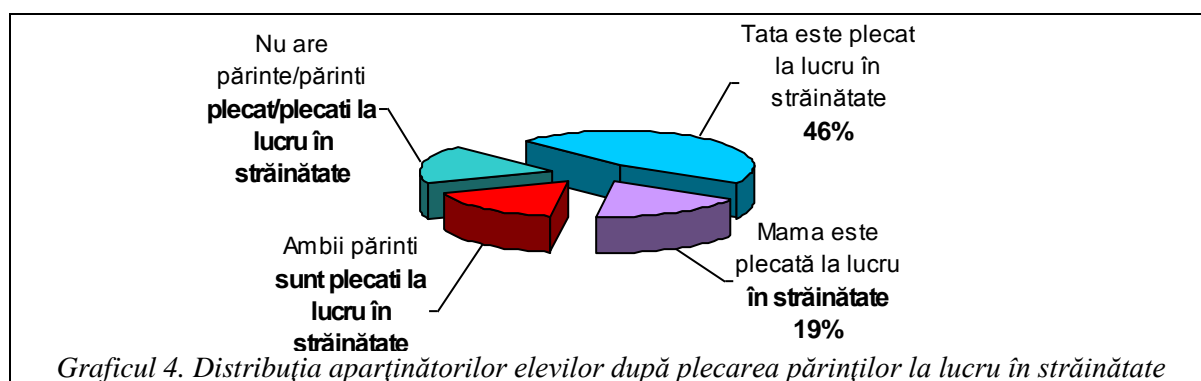
Contrastul major între situația locuirii elevilor se evidențiază la variabila *note școlare*, mai mult de jumătate dintre cei care stau cu ambii părinți având rezultate net superioare celor care stau cu alte rude pe perioada anului școlar, și invers, cei cu note mici apărând mult mai frecvent în gospodăriile unde elevul este lăsat în grija altor rude. Notele medii apar la peste 50% dintre cei care locuiesc cu un singur părinte.

Situația este ilustrativă pentru efectul supravegherii parentale asupra implicării școlare a copilului, asupra motivației acestuia și asupra păstrării sau pierderii încrederii și viziunii pozitive despre școală în general. Acestor cauze evidente, care acționează convergent, li se adaugă și

nivelul de educație al părinților, care, mai ales în mediul rural românesc, este unul mediu sau scăzut, conducând la fenomenul „demisiei parentale” din funcția de suplinitor și susținător al școlii ca formare a copilului pentru viața de adult.

Dorința de a schimba, subiect care atinge indirect chestiunea aspirațiilor elevilor, comportă și ea diferențe clare. Dintre acestea, cea mai semnificativă este dorința de a învăța mai bine a celor care locuiesc cu ambii părinți (35,6%) în raport cu cei care stau cu un părinte (24,2%), dar mai ales față de cei care stau cu alte rude (niciun elev de la această categorie nu declară o astfel de aspirație, ceea ce se leagă, circular, și cu rezultatele școlare slabe ale celor mai mulți dintre ei). Apoi, interesul față de îmbunătățirea relațiilor interpersonale și a infrastructurii școlare urmează același trend, în funcție de categoriile de elevi. Gradul de mulțumire este totuși mare (de aproape 50%) la copiii care stau cu ambii părinți, ei afirmând că nu ar schimba nimic. Lipsa dorinței de schimbare ridicată și la cei care stau cu rudele sau cu un singur părinte poate fi interpretată și ca nepăsare, demotivare, apatie, depresie.

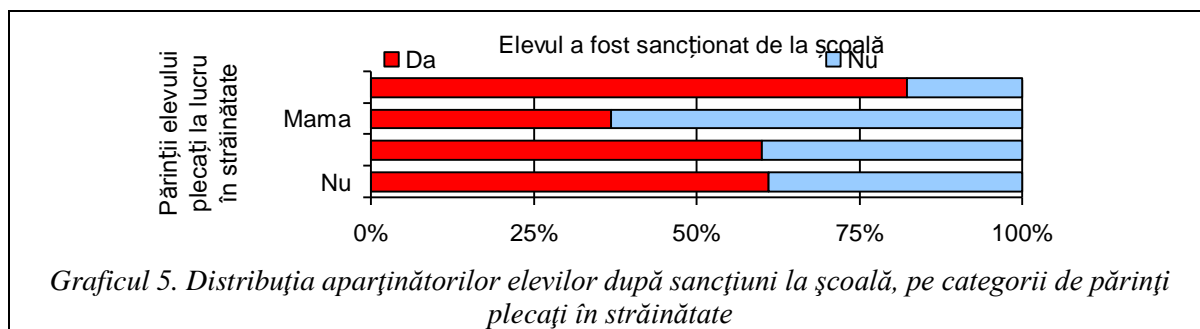
Situația elevilor din perspectiva aparținătorilor. Cei mai numeroși dintre adulți se află în grupul celor care au în grijă un copil cu tatăl plecat la lucru în străinătate. Dintre aceștia, majoritatea sunt femei, o mare parte dintre ele soții sau bunici ale copiilor care sunt elevi la școlile investigate. Ei sunt urmași de loturi aproape egale de aparținători unde mama este plecată (tați), niciun părinte nu este plecat (părinte) sau ambii părinți sunt plecați (bunici, mătuși, alte rude). Grafic, distribuția arată astfel:

După *sex*, majoritatea aparținătorilor sunt femei (74 de persoane), corespunzând elevilor care au tatăl plecat la lucru în străinătate (pentru 41 de elevi), urmași de elevii care au ambii părinți plecați (14 elevi), niciun părinte plecat (13 elevi), respectiv mama plecată (6 elevi). Cei 25 de aparținători bărbați, sunt aparținătorii a 13 elevi care au mama plecată, respectiv ai unor elevi care nu au părinți plecați (5), tatăl plecat (4) și ambii plecați (3 elevi).

Comparații între copiii cu părinți plecați în străinătate și ceilalți copii, pe baza afirmațiilor aparținătorilor.

Aici, *sanționarea disciplinară* în funcție de statutul migrațional al părinților elevilor este cea care comportă cele mai mari diferențe (prag de semnificație $p=0,051$):

Cel mai frecvent, elevii care au ambii părinți plecați, au fost, conform răspunsurilor aparținătorilor, sancționați disciplinar. Din interviurile aplicate directorilor de școli, tulburările comportamentale cele mai frecvente la acești copii sunt agresivitatea de limbaj și fizică, indisciplinarea la ore, neglijarea lecțiilor. *Chiulul de la școală* este cel mai rar acolo unde lipsește mama, fiind plecată în străinătate, copilul rămânând cu tatăl, apoi și cel mai frecvent (la peste jumătate din răspunsuri) în cazul în care lipsesc ambii părinți, dar și acolo unde sunt ambii acasă.

Această situație ambivalentă indică faptul că absența de la ore poate fi declanșată din motive diverse. Chiulul, dar și abandonul școlar, se întâlnesc în mediul rural nu numai din cauza absenței și lipsei controlului părinților, ci și din cauza sarcinilor lucrativă la care participă copiii. Lipsa interesului față de școală se mai asociază cu sărăcia, nivelul de educație al părinților, calității slabe a unor profesori, de multe ori suplinitori, care lucrează în școlile de la țară.

Subiecții consideră că cel mai mult, elevii sunt *afecțați* de plecarea părinților în străinătate (60 de răspunsuri, însemnând peste jumătate din eșantion), iar cei care nu au copii în această situație sau este plecat doar tatăl, consideră că notele mici creează probleme elevilor:

Cea mai des invocată problemă este timpul puțin petrecut cu părinții acolo unde sunt plecați ambii părinți sau tatăl (mama fiind de regulă respondentă), dar și notele proaste de la școală, în familiile unde nu este plecat niciunul din părinți, procent urmat de cel care încadrează elevii care au ambii părinți plecați. Este foarte probabil ca aparținătorii tutori, în lipsa părinților, să se simtă responsabili în fața acestora de situația școlară a copilului pe care îl au în grijă, iar îngrijorarea lor să se manifeste și în concordanță cu rezultatele efectiv mai slabe la învățatură ale acestor elevi.

Legat de *rezultatele școlare*, cei mai buni la școală se dovedesc cei care nu au niciun părinte plecat, urmați de cei care au tatăl plecat. Cele mai multe rezultate mediocre le au elevii cu ambii părinți plecați. Este evident mai ales efectul pozitiv al prezenței mamei în rezultatele școlare mai bune, respectiv efectul negativ al absenței acesteia:

La itemul despre *schimbarea comportamentului elevului*, lipsa de comunicare pare să fie o opinie mai frecventă a aparținătorilor, în cazul în care elevul are ambii părinți plecați, dar și atunci când este plecat tatăl, absența căruia declanșează elevului, conform multor declarații, și

necăjire, tristețe, supărare. Un procent mare de răspunsuri se concentrează și situația în care lipsa ambilor părinți face copilul să devină mai obraznic și mai agresiv.

Cea mai evidentă modificare de comportament la elevii care experimentează absența unui părinte sau a ambilor în viața sa de zi cu zi, este agresivitatea, obrăznicia. O altă consecință observată de aparținători, dar și de cadrele didactice și de către directorii școlilor, este retragerea, izolarea, tristețea.

Prelucrări statistice la rezultatele chestionarului aplicat cadrelor didactice

Din cele 76 de cadre didactice cărora li s-au aplicat chestionare, au dat răspunsuri valide 66 de subiecți. Printre alți itemi, în chestionarul aplicat cadrelor didactice sunt câteva grupuri de întrebări care se referă la *procesul educativ și managerial desfășurat în școală*.

Pe lângă analiza statistică simplă, am realizat *prima analiza factorială* a răspunsurilor la acești itemi. Pe baza lor am identificat 6 factori care împreună, explică 60,6 % din varianța celor 22 de itemi din chestionar.

Am identificat factorii: Factorul 1: socializarea elevilor; Factorul 2: conducerea instituțională; Factorul 3: implicarea elevilor; Factorul 4: responsabilitatea; Factorul 5: formarea de cetățeni; Factorul 6: factorul general al rezolvării problemelor.

A doua analiză factorială este efectuată cu itemii din întrebările 14 și 15:

(14) « Plecarea părinților în străinătate este cauza: ... »

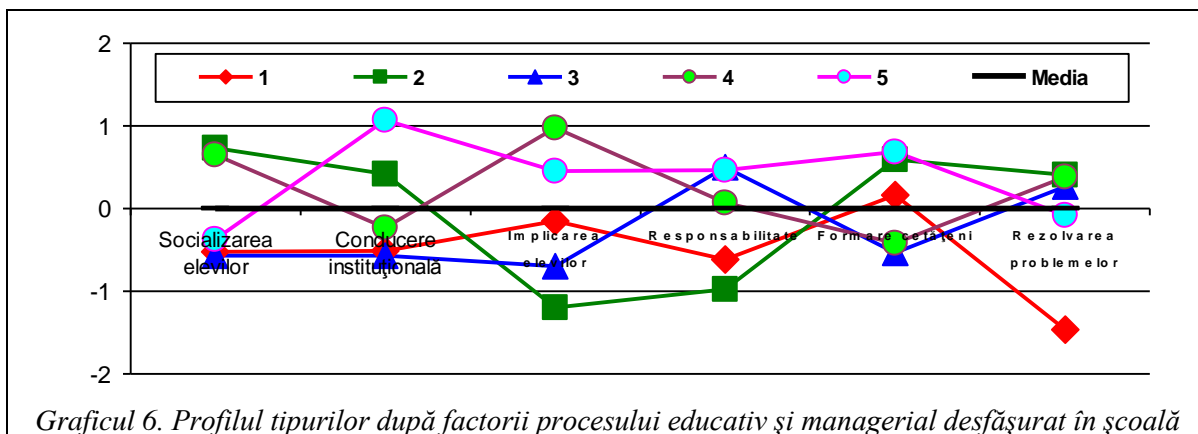
(15) « Schimbarea comportamentului elevilor cu părinți plecați este vizibilă prin: ... »

Prin încercări succesive am găsit modelul cu 5 factori ca fiind optim pentru explicarea fenomenului. Cei 5 factori împreună explică 76,9% din varianța tuturor celor 11 de itemi: Factorul 1: comportament delinvent; Factorul 2: absenteismul școlar; Factorul 3: introvertire și izolare; Factorul 4: neimplicare în activitățile școlare; Factorul 5: lipsă de atenție.

Aceste rezultate susțin ideea că efectele plecării părinților asupra atitudinilor și comportamentelor copiilor, în opinia cadrelor didactice, se întind pe un continuum de la: comportament delinvent și agresivitate, trecând prin absenteism, lipsă de atenție și neimplicare în activitățile școlare, până la pasivitate (introvertire și izolare). Profilele care cumulează opiniile statistice ale profesorilor vor fi analizate în continuare.

Analiza cluster a rafinat cercetarea întreprinsă. Cu ajutorul primilor 6 factori, s-a realizat această analiză (metoda Ward, distanță euclidiană la pătrat).

Din pragurile de semnificație rezultă că acești clusteri rezultați din analiză pot fi considerați tipuri de *apreciere a procesului educativ*. Pentru descrierea tipurilor, am folosit profilul acestora după factorii din care s-au creat:

Graficul 6. Profilul tipurilor după factorii procesului educativ și managerial desfășurat în școală

Tipul 1 apreciază negativ în general procesul educativ în școală, mai ales la factorul de rezolvare a problemelor are apreciere foarte negativă. Totuși, acest tip consideră relativ adecvată dimensiunea formării spiritului de cetățean prin intermediul școlii.

Tipul 2 consideră că socializarea și implicarea elevilor, dar și formarea lor ca cetățeni activi sunt pozitive, și de asemenea apreciază pozitiv implicarea instituțională a conducerii și consideră că rezolvarea problemelor sunt adecvate în instituțiile școlare unde activează.

Tipul 3 pune accent pozitiv pe responsabilitate și rezolvarea problemelor, dar nu are o părere bună despre implicarea și socializarea elevilor, și nici despre formarea lor ca cetățeni.

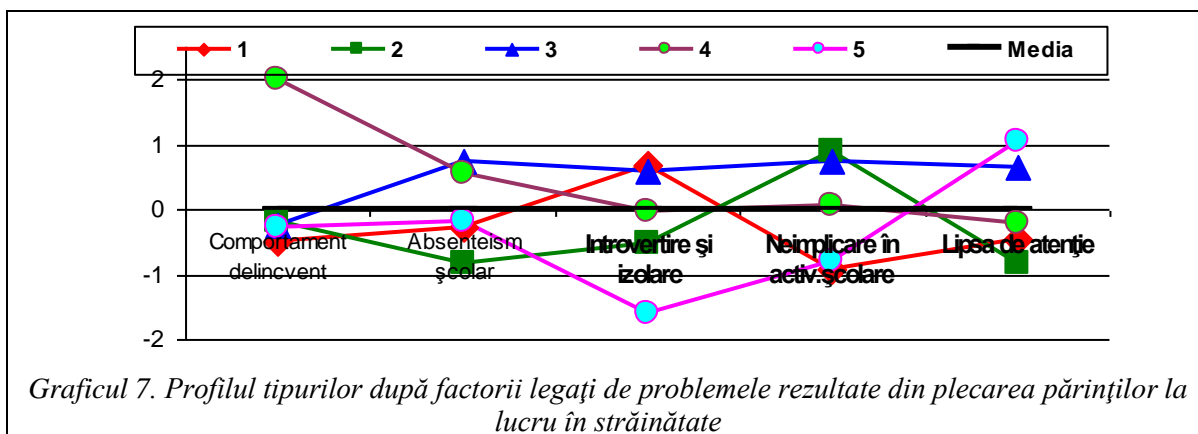
Tipul 4 evaluează pozitiv implicarea elevilor și socializarea lor, dar dezavuează conducerea instituțională și dezvoltarea spiritului civic (formarea elevilor ca cetățeni responsabili).

Cel mai optimist la toate dimensiunile analizate se dovedește tipul 5, cu aprecieri pozitive, exceptând factorul de socializare a elevilor în procesul educativ.

Cu ajutorul celor 5 factori legați de *problemele rezultate din plecarea părinților la lucru în străinătate* efectuăm o analiză cluster, cu metoda Ward, distanță euclidiană la pătrat.

Din pragurile de semnificație a rezultat că acești clusteri rezultați din analiză pot fi considerați *tipuri legate de problemele rezultate din plecarea părinților la lucru în străinătate*.

Pentru descrierea tipurilor am folosit profilul acestora după factorii constituenți:

Graficul 7. Profilul tipurilor după factorii legați de problemele rezultate din plecarea părinților la lucru în străinătate

Tipul 3 apreciază că, la copiii cu părinți plecați la muncă în străinătate, apar absenteismul, neimplicarea în activitățile școlare, lipsa de atenție, introvertirea și izolarea acestora.

Tipul 4 consideră prezent mai ales comportamentul delincvent, urmate de absenteismul școlar și neimplicarea în activitățile școlare, ca fiind consecințe importante ale absenței părinților prin plecarea la muncă. În schimb, acest profil nu consideră că lipsa atenției și izolarea ar fi efecte serioase în urma plecării părinților în străinătate.

Tipurile 1, 2 și 5 consideră în mai puțină măsură că aceste fenomene negative există. Cu toate acestea, respectivele profile semnaleză ca efecte, anumite tulburări sau forme de devianță, astfel: tipul 1 consideră un efect principal introvertirea și izolarea, dar neasociată cu alte tulburări, tipul 2 apreciază ca efect mai ales neimplicarea în activitățile școlare, iar tipul 5 indică mai ales lipsa atenției elevului.

În concluzie, aceste categorii de păreri, agregate statistic în profile sau tipuri, sunt în același timp reflexia diferitelor forme de înțelegere și abordare a fenomenului copiilor care au părinți plecați peste hotare, din păcate atât de numeroși în țara noastră. După cum insistă literatura de specialitate, aceste tipuri fiind agregate statistice, când e vorba de regăsirea lor în realitatea concretă, au doar o valoare orientativă. Totuși, aceste perspective, în conjuncția și configurația lor, circumscriu o realitate tristă care se suprapune cu cronicizarea strategiilor de viață și aranjamentelor familiale de tip migraționist, pe fondul lipsei de speranță într-un viitor mai bun în România. Adaptarea atât a copiilor, cât și a părinților, educatorilor, instituțiilor publice și societății la această situație este, pentru țara noastră, o adevărată provocare.

În finalul cercetării, am construit câteva **propuneri pentru optimizarea situației copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate**, care au vizat următoarele aspecte:

- Trebuie investigate și apoi tratate sistematic *ariile de risc și protecție* legate de acest fenomen, al copiilor cu părinți plecați la muncă în străinătate, *consecințele asociate* lipsei supravegherii, afecțiunii constante și grijii parentale, analizând potențialitățile în predicția, explicația și metodele de prevenție ale comportamentului antisocial la pubertate. Așadar, se impune *identificarea unui mediu socializant propice* din rândul rudelor în primul rând, dar și prin discuții cu părinții pentru a găsi soluțiile optime în această direcție.
- Trebuie avută în vedere și *influența mediului (inclusiv școlar) și a grupului de prieteni*, asupra comportamentului delincvent.
- Este foarte dificilă *intervenția* serviciilor sociale în viețile familiilor este foarte dificilă fără informarea corectă și completă și fără cooperarea acestora. O soluție ar fi aplicarea sistematică a unor *terapii familiale*. Este necesară îmbunătățirea *programei de prevenție a*

tulburărilor specifice corespunzătoare absenței părinților și a delicvenței juvenile, pe tipuri de comportamente, luând în calcul riscurile.

În concluzie, cercetarea proprie pune în lumină existența unor fenomene conceptualizate și în alte studii pe subiect: demisia parentală, ignorarea structurală, oportunistul tacit, monoparentalitatea ascunsă, învățarea neajutorării etc. În urma analizei datelor, se detașează o idee majoră: a avea cel puțin un părinte plecat peste hotare a devenit, în satele din județul Bistrița Năsăud, un stil de viață, indicând o reală instalare a „culturii migrației”. Această evoluție invită la analize mai serioase asupra efectelor pe termen lung asupra copiilor, atât ca perpetuare a modelului în care au crescut, unde ca viitori părinți, pot manifesta rupturi și disonanțe datorate carențelor, traumelor de ordin afectiv și social pe care le-au experimentat în propria copilărie, cât și, prin pierderea interesului față de școală, neglijarea regulilor instituționale etc., implicând posibile efecte negative în perimetrul educațional, relațional-uman și social viitor.

Bibliografia lucrării

1. Agabrian, M. (2000). *Sociologie*. Cluj-Napoca: Ed. Napoca Star.
2. Alexandrescu, G., Munteanu, D. (coord) (2005). *Drepturile copilului între principii și realitate*. București: Speed Promotion.
3. Alexe, I., Horváth, I., Noica, R., Radu, M. (2012). *Social Impact of Emigration and Rural-Urban Migration in Central and Eastern Europe. Final country report. Romania*. <http://ec.europa.eu/social/keyDocuments.jsp?pager.offset=40&langId=fr&mode=advancedSubmit&policyArea=0&subCategory=0&year=0&country=0&type=0&advSearchKey=EmigrationMigrationCentralEasternEurope&orderBy=docOrder>, accesat la 25.03.2014.
4. Ang, R. P., Ooi, P. Y. (2004). Impact of gender and parents' marital status on adolescents' suicidal ideation, *International Journal of Social Psychiatry*, 50: 351.
5. Anghel, R.G. (2011). Note despre consecințe ale migrației din România, *Critic Atac*, ed. online din 29 noiembrie 2011. <http://www.criticatac.ro/11966/note-despre-consecinte-ale-migratiei-din-romania/>. Accesat la 25.03.2014.
6. Anghel, R. (2009). Schimbare socială sau dezvoltare? În R.G. Anghel și I. Horváth (coord.). *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești* (pp. 249-267). Iași: Ed. Polirom.
7. Anghel, R.G., Horváth, I. (coord.) (2009). *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești*. Iași: Ed. Polirom.
8. Bădescu, I. (1996). *Istoria sociologiei*. București: Ed. Eminescu.
9. Beaver, K.M., Wright, J.P. (2007). A Child Effects Explanation for the Association Between Family Risk and Involvement in an Antisocial Lifestyle, *Journal of Adolescent Research*, 22: 33-46.
10. Becker, G. (1991). *A Treatise on the Family*. Cambridge: Harvard University Press.
11. Benokraitis, N. (2005). *Marriages and Families*. Prentice Hall, New York: Pearson.
12. Berger, P. (1963). *Invitation to Sociology*. Garden City, New York: Anchor Books.
13. Berry, J.W. (1992). Acculturation and Adaptation in a New Society, *International Migration*, vol. 30: 69-91.
14. Berry, J.W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review* 46 (1): 5-68.
15. Bijak, J. (2006). *Forecasting International Migration: Selected Theories, Models, and Methods*. CEFMR Working Paper.
16. Biriș, I. (2013). Explicație și înțelegere. *Verum et factum convertitur*. În P. Iluț (coord.), *În căutare de principii. Epistemologie și metodologie socială aplicată* (pp. 113-134). Iași: Ed. Polirom.

17. Bjerén, G. (1997). Gender and Reproduction. In T. Hammer, G. Bruchmann, K. Tomas, T. Faist (Eds.). *International Migration, Immobility, and Development: Multidisciplinary Perspectives*. Oxford, UK: Berg.
18. Bonchiş, A. (2011). *Familia și rolul ei în educarea copilului*. Iași: Ed. Polirom.
19. Booth, A., Crouter, A.C., Landale, N. (Eds.) (1997). *Immigration and the Family: Research and Policy on U.S. Immigrants*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
20. Bourhis, R.Y., Moise, L.C., Perreault, S., Seneca, S. (1997). Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach, *International Journal of Psychology*, vol. 32, no. 6: 369-386. doi:10.1080/002075997400629, accesat la 4.01.2014.
21. Boyd, M. (1989). Family and Personal Networks In International Migration: Recent Developments and New Agendas, *International Migration Review* 23: 638–70.
22. Brettell, C.J., Hollifield, J. (2004). *Migration Theory. Talking across disciplines*. Routledge: Taylor&Francis.
23. Brinton, M.C., Nee, V. (eds.) (1998). *The new institutionalism in sociology*. New York: Russel Sage Foundation.
24. Bryjak, G., Soroka, M. (2001). *Sociology*. Boston: Allyn and Bacon.
25. Cambir, A., Pisciă, S., Ioniță, A. (2010). Situația economică a familiilor cu copii în România, în anul 2009, *Revista Română de Statistică*, 9.
26. Campbell, W., Săvulescu Voudouri, M., Bîrsan, M. (eds.) (2007). *Romanian Migration in a Runaway World*. Cluj-Napoca: Editura EFES.
27. Caplan, N., Whitmore, J.K., Choy, M.H. (1989). *The Boat People and Achievement in America*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
28. Chelaru, M. (2003). *Psihologia Eului - cu privire specială la adolescenți*. Iași: Ed. Fundația Axis.
29. Chelcea, S. (2004). *Metodologia cercetării sociale*. București: Ed. Economică.
30. Cheng, S.A. (1999). Labor Migration and International Sexual Division of Labor: A Feminist Perspective. In G. A. Kelson and D. L. DeLaet (Eds.). *Gender and Immigration*. New York: New York University Press.
31. Chipea, Fl. (2001). *Familia contemporană. Tendințe globale și configurații locale*. București: Ed. Expert.
32. Ciupercă, C. (2003). Copiii în cursa socializării sau cum se perpetuează diferențele dintre băieți și fete. În I. Mitrofan (coord.), *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane* (pp. 19-33). Iași: Ed. Polirom.
33. Cohen, R., Kennedy, P. (2000). *Global Sociology*. London: MacMillan Press LTD.
34. Coleman, J. (1988). Social capital in the creation of human capital, *American Journal of Sociology*, 94 (supplement): 95-121.
35. Corsaro, W. (2008). *Sociologia copilăriei*. Cluj-Napoca: International Book Access.
36. Cucuruzan, R.E. (2008). The Labour Migration - Development Nexus. The case of Two Rural Communities in Romania, *Romanian Journal of Population Studies*, 2: 24-44.
37. DeLaet, D.L. (1999). Introduction: The Invisibility of Women in Scholarship on International Migration. In G. A. Kelson and D. L. DeLaet. (Eds.). *Gender and Immigration*. London: Macmillan.
38. Demuth, S., Brown, S.L. (2004). Family structure, family processes, and adolescent delinquency: The significance of parental absence versus parental gender, *Journal of Research in Crime and Delinquency* 41: 58.
39. Diminescu, D. (ed.) (2003). *Visibles mais peu nombreux. Les circulations migratoires roumaines après 1989*. Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme.
40. Donato, K.M., Durand, J., Massey, D. S. (1992). Stemming the Tide? Assessing the Deterrent Effects of the Immigration Reform and Control Act, *Demography* 29: 139–157.
41. Dovidio, J.F., Esses, V.M. (2001). Immigrants and Immigration: Advancing the Psychological Perspective, *Journal of Social Issues* 57: 375–387.
42. Dumitriu, I.C. (2005). Procesul complex al internalizării valorilor, *Studii și cercetări științifice, seria științe socio-umane*, nr. 7, Bacău: 75-84.
43. Dumitru, I. A. (2008). *Consiliere psihopedagogică. Baze teoretice și sugestii practice*. Iași: Ed. Polirom.
44. Duprez, J.-M. (1999). Educație. În G. Ferreol, P. Cauche, J.-M. Duprez, N. Gadrey și M. Simon. *Dicționar de sociologie* (pp. 62-67). Iași: Ed. Polirom.
45. Eder, D., Nenga, S.K. (2003). Socialization in adolescence. În J. Delamater (ed.). *Handbook of Social Psychology* (pp. 157-182). New York: Kluwer Academic / Plenum Publishers.
46. Ember, C., Ember, M. (2002). *Cultural Anthropology*. New York: Prentice Hall.

47. Espin, O.M. (1999). *Women Crossing Boundaries: A Psychology of Immigration and Transformations of Sexuality*. New York: Routledge.
48. European Commission (2010). *The Social Situation in the European Union, 2009*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
49. Faist, T. (2000). *The Volume and the Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press.
50. Fassmann, H., Munz, R. (2004). *EU Enlargement and Future East West Migration in Europe*. <http://www.demographie.de/info/epub/pdfdateien/EU%20Enlargement%20and%20Future%20East-West%20Migration.pdf>. accesat la 28.01.2014.
51. Foner, N. (1997). The Immigrant Family: Cultural Legacies and Cultural Changes, *International Migration Review* 31: 961–974.
52. Friedkin, N. (1998). *A Structural Theory of Social Influence*. Cambridge: Cambridge University Press.
53. Georgescu-Roegen, N. (1979). *Legea entropiei și procesul economic*. București: Ed. Politică.
54. Ghețău, V. (2007). *Declinul demografic și viitorul populației României. O perspectivă din anul 2007 asupra populației României în secolul 21*. Institutul Național de Cercetări Economice Centrul de Cercetări Demografice „Vladimir Trebici”. București: Alpha MDN.
55. Giddens, A. (2000). *Sociologie*. București: Ed. All.
56. Gold, S.J. (1992). *Refugee Communities: A Comparative Field Study*. Newbury Park, CA: Sage.
57. Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness, *American Journal of Sociology*, 91: 481 – 510.
58. Guimond, S., Dif, S. (1999). Les relations interculturelles et la psychologie sociale. In W. Doise (Ed.). *La construction sociale de la personne* (pp. 157-173). Grenoble: Presses Universitaires de Grenoble.
59. Hammar, T., Brochmann, G., Tamas, K., Faist, T. (1997). *International Migration, immobility and development. Multidisciplinary perspective*. Oxford: Oxford University Press.
60. Harbison, S.F. (1981). Family Structure and Family Strategy in Migration Decision Making. In G. F. DeJong and R. W. Gardner (Eds.). *Migration Decision Making: Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries*. New York: Pergamon Press.
61. Harris, J.R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development, *Psychological Review*, nr. 102: 458-489.
62. Harris, M. (1975). *Culture, People, Nature*. New York: Crowell Company.
63. Harris, J., Todaro, M.P. (1970). Migration, Unemployment and Development: A Two Sector Analysis, *American Economic Review*, 60: 126-142.
64. Hartos, J.L., Power, T.G. (2000). Relations among single mothers' awareness of their adolescents' stressors, maternal monitoring, mother-adolescent communication, and adolescent adjustment, *Journal of Adolescent Research*, 15: 546.
65. Hatos, A. (2010). Educație. În L. Vlăsceanu (coord.). *Sociologie* (pp. 596-644). Iași: Ed. Polirom.
66. Hatos, A. (2006). *Sociologia educației*. Iași: Ed. Polirom.
67. Horváth, I. (2009). Aspecte ale culturii migrației în România. În R.G. Anghel și I. Horváth (coord.). *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești* (pp. 156-175). Iași: Ed. Polirom.
68. Horváth, I. (2007). Country profile Romania, *Focus Migration*, vol. 9: 1-10.
69. Horváth, I. (2012). Migrația internațională a cetățenilor români după 1989. În T. Rotariu și V. Voineagu (coord.). *Inerție și schimbare. Dimensiuni sociale ale tranziției în România* (pp. 199-222). Iași: Ed. Polirom.
70. Horváth, I., Anghel, R.G. (2009). Introducere. În R.G. Anghel și I. Horváth (coord.). *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești* (pp. 13-44). Iași: Ed. Polirom.
71. Hay, C., Fortson, E., Hollist, D., Altheimer, I., Schaible, L. (2006). The Impact of Community Disadvantage on the Relationship between the Family and Juvenile Crime, *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 43: 69-87.
72. Hofstede, G. H. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work Related Values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
73. Hofstede, G. (1991). *Cultures and Organizations, Intercultural Cooperation and Its Importance for Survival*. London: Harper Collins.
74. Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences. Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organizations across Nations*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
75. Iluț, P. (1997). *Abordarea calitativă a socioumanului*. Iași: Ed. Polirom.

76. Iluț, P. (2009). *Psihologie socială și sociopsihologie*. Iași: Ed. Polirom.
77. Iluț, P. (2001). *Sinele și cunoașterea lui*. Iași: Ed. Polirom.
78. Iluț, P. (2004). *Valori, atitudini și comportamente sociale*. Iași: Ed. Polirom.
79. Iluț, P. (2005). *Sociopsihologia și antropologia familiei*. Iași: Ed. Polirom.
80. Iluț, P., Nistor, L., Tîrhaș, C. (2011). Linkages between informal and formal social capital and their relations with forms of trust. A focus on Romania, *Transylvanian Review of Administrative Sciences* 34E: 155-174.
81. Iluț, P., Rusu, M. (2013). Sociologia postmodernă și capcanele teoretizării *haute couture*. În P. Iluț (coord.), *În căutare de principii. Epistemologie și metodologie socială aplicată* (pp. 91-112). Iași: Ed. Polirom.
82. Iluț, P., Tîrhaș, C. (2010), Capitalul social informal și formal; modalități și procese de întrepătrundere, *Sociologie Românească*, vol. VIII, nr. 2: 145-160.
83. James, A., Jenks, C., Prout, A. (2008). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Cambridge Polity Press.
84. Jenson, J., Fraser, M.W. (Eds.) (2006). *Social Policy for Children and Families: A Risk and Resilience Perspective*. New Delhi: Sage.
85. Johnson, A.G. (2007). *Dicționarul Blackwell de Sociologie*. București: Ed. Humanitas.
86. Johnson, P.J. (1998). Performance of Household Tasks by Vietnamese and Laotian Refugees. *Journal of Family Issues* 19: 245–273.
87. Kelson, G.A., Delaet, D.L. (Eds.) (1999). *Gender and Immigration*. New York: New York University Press.
88. Kibria, N. (1993). *Family Tighrope: The Changing Lives of Vietnamese Americans*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
89. Kohlberg, L. (1976). Moral stages and moralization. The cognitive-developmental approach. În Th. Lickona, Th. (Ed.), *Moral Development and Behavior. Theory, Research and Social Issues*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
90. Kritz, M. (2003). *Global Trends in Migration. Theory and Research on International Population Movements*. Staten Island, New York: CMS Press.
91. Kuhn, T. (2008). *Structura revoluțiilor științifice*. București: Ed. Humanitas.
92. Larionescu, A.L. (2012). *Locuințele migranților în țara de origine. Un studiu de caz despre transformarea locuinței rurale sub impactul migrației internaționale din comuna Măgura, jud. Suceava*. Teză de doctorat – domeniul sociologie - în cotutelă, Thèse n°1938. Universitatea București, Universite Bordeaux-Segalen. andra_letitia_larionescu.pdf.
93. Lazăr, F., Grigoraș, V. (2011). Protecția socială. În M. Preda (coord.). *Analiza situației copilului în România. Raport UNICEF și Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea București*.
94. Lee, E. (1966). A Theory of Migration, *Demography*, 3: 47-57.
95. Lewitt, P. (2001). *The transnational villagers*. California: University of California Press.
96. Massey, D.S. (1990). Social Structure, Household Strategies, and the Cumulative Causation of Migration, *Population Index* 56: 3–26.
97. Lindsey, L., Beach, S. (2003). *Essentials of Sociology*. New Jersey: Prentice Hall.
98. Lutfey, K., Mortimer, J.T. (2003). Development and Socialization through Adult Life. În J. Delamater (Ed.), *Handbook of Social Psychology* (pp. 183-202). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
99. Marga, A. (1999). *Relativismul și consecințele sale*. Cluj-Napoca: Editura Fundației pentru Studii Europene.
100. Massey, D., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., Taylor, J.E. (1998). *Worlds in motion. Understanding International Migration at the End of the Millenium*. Oxford: Clarendon Press.
101. Michalon, B. (2009). Etnicitate, rețele și circulație migratorie. În R.G. Anghel și I. Horváth (coord.). *Sociologia migrației. Teorii și studii de caz românești* (pp. 86-104). Iași: Ed. Polirom.
102. Mișu, A. (1993). *Introducere în sociologie*. Cluj-Napoca: Ed. Dacia.
103. Mișu, A. (2000). *Sociologie*. Cluj-Napoca: Ed. Napoca Star.
104. Mitrofan, I., Mitrofan, N. (1991). *Familia de la A la ...Z*. București: Ed. Științifică.
105. Murdock, G. (1967). *Ethnographic Atlas*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
106. Negy, C., Shreve, T.L., Jensen, B.J., Uddin, N. (2003). Ethnic Identity, Self-Esteem, and Ethnocentrism: a Study of Social Identity versus Multicultural Theory of Development, *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology* Vol 9(4): 333-344. doi:[10.1037/1099-9809.9.4.333](https://doi.org/10.1037/1099-9809.9.4.333). accesat la 30.04.2014.

107. Nițulescu, D. C., Oancea, A., Tănase, I. (2007). *...Cu bine din Europa! Studiu despre migrația forței de muncă românești în Uniunea Europeană*. București: Asociația Națională a Birourilor de Consiliere pentru Cetățeni - ANBCC.
108. Oprescu, M. (2010). *Ocotirea părintească*. București: Ed. Hamangiu.
109. Organizația Mondială a Sănătății (2000). *Studiu Național - Neglijarea și abandonul copilului în România* (material pdf)
110. Parry, J., Bloch, M. (1989). Introduction: Money and the Morality of Exchange. In M. Bloch & J. Parry (eds.). *Money and the Morality of Exchange* (pp. 1-32). New York: Cambridge University Press.
111. Păun, D. (2006). Mitul străinătății în Nănești – Vrancea. În D. Sandu (coord.). *Locuirea temporară în străinătate. Migrația economică a românilor: 1990-2006*. Fundația pentru o Societate Deschisă. www.osf.ro. accesat la 21.05. 2014.
112. Păunescu, M. (2006). *Organizații și câmpuri organizaționale. O analiză instituțională*. Iași: Ed. Polirom.
113. Penn, H. (2005). *Unequal Childhoods. Young Children's Lives in Poor Countries*. London: Routledge.
114. Piaget, J. (1965). *Psihologia inteligenței*. București: Ed. Științifică.
115. Pike, L. T. (2003). The adjustment of Australian children growing up in single-parent families as measured by their competence and self-esteem. *Childhood*, 10: 181.
116. Pop, D. (2006). The developmental effectiveness of remittances. Case study on Huedin Town, Romania, the Vienna Institute for International Economic Studies. <http://www.wiiw.ac.at/balkan/3rdphase.html>. accesat la 6.04.2014.
117. Portes, A. (2009). Migration and Development: Reconciling Opposite Views, *Ethnic and Racial Studies* vol. 32, no. 1: 5-22.
118. Portes, A., De Wind, J. (2007). *Rethinking Migration. New Theoretical and Empirical Perspectives*. Oxford: Bergham Books.
119. Portes, A., Sensenbrenner, J. (1993). Embeddedness and Immigration: Notes on the social determinants of economic action, *The American Journal of Sociology* vol. 98, no. 6: 1320-1350. http://jstor.org/discover/10.2307/2781822?uid=3738920&uid246_en.pdf. accesat la 17.03.2014.
120. Potot, S. (2003). *Circulation et reseaux des migrants roumains: une contribution a l'etude des nouvelles mobilités en Europe*. <http://www.mmsch.univ-aix.fr/lamespotot%20these%202003.pdf>. accesat la 25.03.2014.
121. Preda, V. (2009). Educația parentală pentru intervenția timpurie asupra copiilor cu dizabilități. În P. Iluț (coord.), *Familia monoparentală în România și fenomene conexe* (pp. 99-122). Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
122. Pulkkinen, Lea (Ed.) (2002). *Paths to Successful Development: Personality in the Life Course*. West Nyack, NY, USA: Cambridge University Press.
123. Rădulescu, S. (1994). *Psihologia vârstelor*. București: Ed. Hyperion.
124. Rotariu, T. (2013). Sociologia ca știință. În P. Iluț (coord.). *În căutare de principii. Epistemologie și metodologie socială aplicată* (pp. 27-62). Iași: Ed. Polirom.
125. Rotariu, T. (2010). *Studii demografice*. Iași: Ed. Polirom.
126. Rotariu, T., Iluț, P. (1997). *Ancheta sociologică și sondajul de opinie*. Iași: Ed. Polirom.
127. Rotariu, T., Iluț, P. (1996). *Sociologie*. Cluj-Napoca: Ed. Mesagerul.
128. Roth, M. (coord.) (2006). *Rezolvarea problemelor sociale ale copiilor*. Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană.
129. Rumbaut, R. (1997). Ties that Bind: Immigration and Immigrant Families in the United States. In A. Booth, A. C. Crouter, and N. Landale (Eds.). *Immigration and the Family: Research and Policy on U.S. Immigrants*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
130. Song, M. (1999). *Helping Out: Children's Labor in Ethnic Businesses*. Philadelphia, PA: Temple University Press.
131. Stănculescu, E. (1997). *Sociologia educației familiale* (vol. 1). Iași: Ed. Polirom.
132. Stănculescu, M.S. (coord.), Marin, M., Popp, A. (2012). *Copil în România. O diagnoză multidimensională*. Raport (martie 2012, UNICEF) București: Vanemonde. (Copil_in-Romania.pdf).
133. Stănculescu, M.S., Marin, M. (2012). *Helping the Invisible Children. An Evaluation Report*. Raport UNICEF, București.
134. Stănoiu, V., Voinea, M. (1983). *Sociologia familiei*. București: Universitatea București.
135. Suarez-Orozco, C., Suarez-Orozco, M.M. (2001). *Children of Immigration*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

136. Sullivan, C.J. (2006). Early Adolescent Delinquency: Assessing the Role of Childhood Problems, Family Environment, and Peer Pressure, *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4: 48-56.
 137. Sweeney, R., Bracken, B. A. (2000). Influence of family structure on children's self-concept development, *Canadian Journal of School Psychology*, 16: 39.
 138. Șchiopu, U., Verza, E. (1997). *Psihologia vârștelor*. București: Ed. Didactică și Pedagogică.
 139. Tischer, H., Whitten, P., Hunter, D. (1986). *Introduction to Sociology*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
 140. Tîrhaș, C. (2003). Efect de cohortă. În S. Chelcea și P. Iluț (coord.). *Enciclopedie de psihosociologie* (pp. 124-125). București: Ed. Economică.
 141. Tîrhaș, C. (2011). The ties between adult generations in family, *Romanian Journal of Population Studies*, 5 (1): 83-101.
 142. Turliuc, M. (2004). *Psihologia copilului și a familiei*. Iași: Ed. Performantica.
 143. Vlăsceanu, L. (1993a). Educație. În C. Zamfir și L. Vlăsceanu (coord.). *Dicționar de sociologie* (pp. 202-207). București: Ed. Babel.
 144. Vlăsceanu, L. (1993b). Socializare. În C. Zamfir și L. Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie* (pp. 555-556). București: Ed. Babel.
 145. Voicu, M., Voicu, B. (2003). Volunteering in Romania: a rara avis. În P. Dekker, L. Halman (Eds.). *The Values of Volunteering. Cross-Cultural Perspectives* (pp. 143-160). New York: Kluwer Publishers.
 146. Wen, M. (2008). Family structure and children's health and behavior: Data from the 1999 National Survey of America's families, *Journal of Family Issues*, 29, published online June 26, 2008.
 147. Zamfir, C. (1993). Sociologie. În C. Zamfir și L. Vlăsceanu (coord.), *Dicționar de sociologie* (pp. 571-576). București: Ed. Babel.
 148. Zander, J. (1996). *Sociology*. New York: McGraw Hill.
- Surse web
www.anpdc.ro
www.avocatnet.ro, accesat în data de 23 februarie 2014.
www.mmfpv.ro
http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/somaj/somaj_IIIr_12.pdf accesat în data de 9.06.2013